

במפורשין. (14)

ולא ולד ותמורת עולה ושלמים! ? (15)

ומבארת הגמרא את הברייתא:

ומשנינן: **אי לאו קרא** שולדי ותמורות עולה ושלמים ייקרבו, **הוה אמינא**: בזה הוא שחלוק ולד ותמורת עולה ושלמים מולד חטאת:

קתני בברייתא: **יכול יעלם** לבית הבחירה **וימנע** מהם מים ומזון **בשביל** שימותו, **תלמוד לומר** "ועשית עולותיך":

שולד [ותמורת] חטאת ימותו בכל מקום —

ומקשינן: **ואמאי** הייתי אומר שימותו! ? **הא גבי ולד** [ותמורת] חטאת הוא דגמירי והלכה למשה מסיני שהיא הולכת למיתה,

ואילו ולדי קדשים דעולה ושלמים ימותו כה-ב בבית הבחירה, קא משמע לן דלא ימותו כלל. (1)

14. צריך ביאור:

חילוק בין חטאת נזירות לשאר חטאות; וראה עוד בזה בהערות בהמשך הסוגיא. אבל התוספות כתבו "והוא הדין דמצי למימר דהלכה גמירי לה חטאת מתה", כלומר: וכן מעות מפורשין ילכו לים המלח, הרי שאין כוונת הגמרא משום שכתוב "ונדריך", שאם כן אין מקום לדבריהם, ולפי זה הדרא קושיא למקומה, הרי מכל זה ידע גם המקשה! ? וצריך תלמוד, וראה היטב מה שכתב ב"ברכת ראש" דף כה תחילת עמוד א; וראה עוד בזה בהערות בהמשך הסוגיא בעמוד ב].

הרי המקשן אף הוא ידע שדמי חטאת הולכים לים המלח, כמבואר במשנתנו ובברייתא ד"המפריש מעות לנזירותו", ומטעם זה הקשתה הגמרא בתחילה "והלא דמי חטאת מעורבין בהן", ומטעם זה גם ביארו התוספות לעיל, שמסתבר לפרש את הכתוב דוקא במעות סתומין שמעורב בהם דמי חטאת, אלא שמכל מקום הקשה המקשה שילכו אף מעות מפורשין של חטאת לנדבה, משום שהרי אף לפי מה שריש לקיש מפרש את הכתוב — דהיינו על מעות סתומים "שמעורב בהם דמי חטאת" — בהכרח שדין חטאת נזירות כיון שהיא בכלל "לכל נדריהם ולכל נדבותם" הרי היא שונה משאר מעות שמעורב בהם דמי חטאת, וכך יש לנו לומר שהכתוב בא ללמד אף על מעות מפורשין של חטאת נזירות שדינם שונה, [ועל דרך זה פירש ב"קרבן אורה", ראה שם].

15. יש לפרש את קושיית הגמרא בשני אופנים: האחד: כיון שלא גמירי אלא בחטאת, אם כן מהיכי תיתי הייתי אומר שימותו; וכפירוש זה פירשו התוספות.

ואם כן תיקשי: מה דחתה הגמרא "כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל", והרי לא דיבר רבי ישמעאל בחטאת של נזירות, ואנו אין אנו דנים אלא בחטאת נזירות! ?

השני: כיון שגמירי בולד ותמורת חטאת שימותו, אם כן ממילא נשמע שולד עולה ושלמים לא ימותו; וכפירוש הזה נראה מהרא"ש שכתב: "ואמאי, והא גבי ולד חטאת הוא דגמירי, דהא חטאות מתות הלכה למשה מסיני, אבל עולה ושלמים מדגלי הלכתא בחטאת אבל אינהו לא".

ובפשטו צריך לומר, שכוונת הגמרא היא, משום שבפסוק כתוב "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך", הרי שהכתוב מדבר אף בנדרים, ואין

1. לפירוש השני שהובא בהערה לעיל והוא

עוד מבארת הגמרא הא דקתני בברייתא: **יכול אף וולד חטאת ותמורת אשם** — כן שיקריבו אותם כמו את וולד ותמורת העולה ושלמים] **תלמוד לומר "רק"**:

ומקשינן: וכי למה לי קרא לולד חטאת שלא תיקרב?! והרי **הילכתא גמירי לה מהלכה** למשה מסיני דולד [ותמורת] **חטאת למיתה אזיל**?! (2)

ומשנינן: **הכי נמי**, אכן לולד חטאת אין אנו צריכים ללמוד מ"רק", וקרא ד"רק" לתמורת **אשם הוא דאתא** [לתמורת אשם בא הכתוב], ללמד שאינו קרב.

ואכתי מקשינן: **הא נמי הילכתא** [הרי אף באשם נתקבלה הלכה למשה מסיני]: **דכל שבחטאת מתה, באשם אינו קרב ורועה** עד שיסתאב ויפול בו מום ויביא בדמיו עולה לקיץ המזבח, אבל אינה קריבה, ולמה לי הכתוב "רק" כדי ללמד כן?! (3)

אלא לעולם צריך הכתוב "רק" כדי ללמד אף על חטאת, ודקשיא לך והרי כבר ידענו כן מהלכה למשה מסיני, לא תיקשי:

כי **אי מהלכתא** לבד **הוה אמינא**: אכן **הילכתא** היא, ומכל מקום **אי אקריביה** [אם

לנדבה, כי אם לא פסוק זה הייתי לומד מ"לכל נדריהם ולכל נדבותם" שאף מעות מפורשין של חטאת נזירות אינם הולכים לים המלח, וכמו שלדעת ריש לקיש נלמד מזה שמעות אשר מעורב בהם דמי חטאת אינם הולכים לים המלח, אלא הולכים לנדבה.

ולכאורה מקושיית הגמרא כאן מוכח לא כן, שאם כן מאי קשיא לגמרא, והרי מהלכה למשה מסיני לא הייתי יודע שאף מעות מפורשין של חטאת נזיר הולכים לים המלח; ואכן כבר נתבאר בעמוד א, שאף מדברי התוספות מוכח לא כפירוש הנזכר, ולפי זה סוגיית הגמרא צריכה ביאור, וכפי שנתבאר בהערה לעיל, **ראה שם**.

ואולם ראה ב"ברכת ראש" דף כה ריש עמוד א, שכתב לבאר דברי הגמרא כאן, שעיקר קושיית הגמרא אינה אלא על לשון הברייתא שאמר "יכול אף וולד חטאת ותמורת אשם כן", דמשמע שאם לא הכתוב הייתי אומר שיקרבו, ועל זה שפיר מקשה הגמרא, שאת זה יש ללמוד מהלכה, **ראה שם**.

3. שיטת רבינו תם [הובאה בתוספות בעמוד זה לקמן] שמעיקר דין תורה: כל שבחטאת תמות

פירוש הרא"ש, שקושיית הגמרא היתה, שיש ללמוד ממה שנאמרה הלכה בחטאת שימותו, מזה נלמד שדוקא בחטאת ולא עולה ושלמים, ולמה לן קרא ד"ועשית עולותיך", ניחא תירוץ הגמרא, שמזה אין ללמוד אלא שלא ימותו **בכל מקום**, אבל יתכן שימותו בבית הבחירה.

אבל לפירוש התוספות שקושיית הגמרא היתה: "מהיכי תיתי" שימותו, כי מחטאת אין ללמוד כיון שלא נאמרה ההלכה אלא בחטאת, אם כן צריך ביאור תירוץ הגמרא, והרי סוף סוף מהיכי תיתי נאמר שימותו כלל, כיון שמחטאת אין ללמוד; ובלשון הגמרא בתמורה יז ב מבואר בהדיא כפירוש התוספות, וצריך תלמוד.

גם צריך ביאור דברי התוספות והרא"ש בברייתא לעיל שפירשו "יכול יעלם וכו'", דהיינו משום שכן עושים בולד חטאת ותמורת חטאת, וזה שלא כמבואר בגמרא כאן.

2. בעמוד א בהערה 13 נתבאר, שעיקר כוונת הגמרא לעיל במה שהביאה מתנא דבי רבי ישמעאל, הוא להוכיח ממה שאמר הכתוב "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך", שאף דמי חטאת נזיר — שהן באין על ידי נדר — אינם הולכים

הוא אומר באשם: "אשם הוא" ולמדנו: בהוייתו יהא:

ומקשינן: למה לי קרא? ! והרי גמרא גמירין לה [הלכה למשה מסיני היא]: "כל שבחטאת מתה, באשם רועה"!⁽⁵⁾

ומשנינן: הכי נמי שכבר ידענו דין זה מהלכה, וכי אתא קרא [ולא בא הכתוב אלא] לדרב!

דאמר רב הונא אמר רב:

אשם שדינו להיות רועה עד שיסתאב

בכל זאת הלך והקריב] לא ליחייב עליה ולא כלום [אינו עובר בכלום] —

לכן קא משמע לן קרא ד"רק", דאי מקריב ליה קאים עליה באיסור עשה [אם מקריב אדם ולד ותמורת חטאת ואשם הרי הוא עובר באיסור עשה], שהרי אמר הכתוב: רק ולד ותמורת עולה ושלמים הרי הם קרבים, אבל ולד ותמורת חטאת ואשם אינם קרבים.⁽⁴⁾

עוד מבארת הגמרא מה שלמדנו בבבביתא: רבי עקיבא אומר: אינו צריך הכתוב "רק" ללמוד ממנו מה שלמד רבי ישמעאל, כי הרי

ממה שתירצה דעיקר "רק" בא ללמד על האשם שאם יקריבנו לאשם ולא לעולה עובר בעשה, ואיסור זה יש לומר שאין ללמוד ממה שהביא ב"אורח מישור" שם, כיון שהוא עומד להקריבה; ובאמת שכך משמע מדברי רבי עקיבא שאמר "אינו צריך" ומשום שנאמר באשם "אשם הוא", והרי רבי ישמעאל דיבר גם על החטאת, ולפי זה ניחא; ומיהו בגמרא אמר "אלא", וגם בתוספות ד"ה קתני מבואר לא כן, אלא שהכתוב בא ללמד איסור גם על חטאת, ואפילו לרבינו תם, ראה שם.

5. כלומר: הניחא לרבי ישמעאל שהוא לומד מ"רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת וגו'" שתמורת אשם אינה קריבה, ועובר בעשה, אם כן אכן צריך כתוב ללמד שעובר בעשה מה שלא ידענו מהלכה למשה מסיני, אבל רבי עקיבא שלומד כן מ"אשם הוא", שזה לא משמע כל כך איסור עשה, [כי "רק קדשיך" שהוא אמור אצל "ועשית עולותיך", משמע: את אלה תעשה ולא את אלה, אבל "אשם הוא" לא נאמר גבי עשייה, ולכן אינו משמע איסור עשה, רא"ש ב"שיטה מקובצת"], אם כן תיקשי: לשם מה

באשם קרב "עולה", ורק מדרבנן אמרו: כל שבחטאת תמות באשם "רועה".

ולשיטתו קושיית הגמרא היא: למה לן קרא שלא תקרב התמורה לאשם, והרי כבר ידענו מהלכה שאינה קריבה לאשם אלא לעולה.

4. א. ביארו התוספות, שעדיין צריכים אנו גם את ההלכה, כי מן הפסוק אין אנו יודעים אלא שאינם קרבים, אבל לא היינו יודעים מה יעשו בהם, ולזה צריכים אנו את ההלכה; ולשיטת רבינו תם שמן התורה האשם קרב עולה, הפסוק בא לומר שלא יקרב לאשם ועובר על זה בעשה, ואולם יקריבנו אם ירצה לשם עולה או שלמים, ולזה בא ההלכתא ללמד שהאשם יקרב עולה; וראה מה שכתב על דבריהם ב"קרבן אורה".

ב. ב"אורח מישור" הוכיח מבכורות דף טז שיש לאו בחמש חטאות המתות לאוכלם, והוכיח שם דהוא הדין להקריבם יש בהם לאו, ראה שם היטב, ומכח זה תמה על סוגייתנו, ונשאר בצ"ע, וראה "קרבן אורה".

ויש מי שכתב לתרץ על פי שיטת רבינו תם, שהאשם מהלכה למשה מסיני הרי הוא קרב לעולה, ואם כן יש לומר שאין הגמרא חוזרת בה

ולהביא בדמיו עולות לקיץ המזבח, (6) שניתק לרעייה, כלומר: שכבר מסרו לרועה, ואחר כך שחטו לשם עולה הרי הוא כשר, שהרי לבסוף היו דמיו נופלים לעולה, ולכן משניתק לרעייה הרי הוא כשר אף כששחטו בעצמו לשם עולה.

וטעמא דניתק שכבר מסרו לרועה, הא לא ניתק שעדיין לא מסרו לרועה — לא כשר אם שחטו לשם עולה, כיון דאמר קרא: "הוא" בהוייתו יהא, כמו שהיה אשם ולא עולה. (7)
אמר מר: אמר רבי יוחנן: הלכה היא בנזיר

נצרך הכתוב כלל, והרי יודעים אנו כן מהלכה למשה מסיני; נראה בהערה שבסוף ביאור הגמרא על דברי רבי עקיבא, מה שהובא שם בשם התוספות, לבאר את דברי רבי עקיבא שהם תמוהים לכאורה הרבה].

"הוא בהוייתו יהא, יהא הוויית אשם עד שיעקרנו בפירוש לשם עולה", ואת זה לא ידענו מההלכה, כי הייתי אומר אף אם לא שחטו בפירוש לשם עולה הרי הוא כשר לעולה.

והביאו עוד, דבפסחים עג ב איכא למאן דאמר בדעת רב הונא, שאפילו שחטו סתם הרי הוא כשר לעולה, ולשיטה זו נלמד מ"הוא" שהוא כשר לעולה אף על פי שלא נשחט לשם עולה, כי מהלכה למשה מסיני לבד, הייתי אומר שדוקא אם עקרו לשם עולה אז הוא כשר אבל בלא עקירה, לא, ונלמד מ"הוא": "שיהא עומד לעולה אף לפני עקירה כמו שעתיד להיות כשיסתאב היינו עולה יהיה בלא שום עקירה".

ב. הקשו התוספות: כיון ש"אשם הוא" אינו איסור עשה, אם כן איך אמר רבי עקיבא: "אינו צריך" דמשמע: יש ללמוד את מה שלמד רבי ישמעאל מ"רק" — מכתוב אחר, והרי אינו כן, שרבי ישמעאל למד מ"רק" שעובר בעשה, ואת זה הרי אין ללמוד מ"אשם הוא"!?

וביותר, הרי למסקנת הגמרא לומד רבי עקיבא מ"הוא" את דינו של רב הונא אמר רב, ואם כן אין ללמוד מזה את דינו של רבי ישמעאל שתמורת אשם אינה קריבה, ומה שייך לומר "אינו צריך", והרי אף רבי ישמעאל צריך הוא מקרא זה כדי ללמוד את דינו של רב הונא, ושוב ממילא צריך רבי ישמעאל ללמוד מ"רק" קדשיך שתמורת אשם אינה קריבה!?

וביאר התוספות, שרבי עקיבא היה טועה בהבנת דברי רבי ישמעאל, והיה סבור שלא קיבל מרביתו את ההלכה למשה מסיני שולד

6. לשון התוספות הוא: "וכי אתא קרא לאשם שניתק לרעייה, דקיימא לן חטאת שמתו בעליה, נתכפרו בעליה, עברה שנתה — תמות, וכל שבחטאת מתה, באשם רועה", העתיקו כאן התוספות לשון שאינו מתאים כל כך לסוגייתנו, שהרי כל זה ידענו כבר, ולא היה להם להזכיר אותן שלש שאינם שייכות לעניננו, אלא תמורת אשם שהוא עיקר הנידון בסוגייתנו.

7. א. כן היא פשוט הגמרא; אבל התוספות כאן הקשו על פירוש זה: למה לי קרא והרי אף זה יש ללמוד מההלכה שנאמרה: "כל שבחטאת מתה באשם רועה", הרי שבלי רעייה אינה כשירה לעולה! ? עוד הקשו, דבשבועות [יב א] משמע: שכל דין מסירה לרועה אינו אלא מדרבנן, ואילו כאן לומדת הגמרא דין זה מ"הוא".

ולכן פירשו בשם רבינו תם: דאכן מעיקר הדין "כל שבחטאת מתה באשם עולה", כלומר: יקריבנה לשם עולה, ומדרבנן אמרו שירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו עולה, ובדברי הגמרא כאן אין גורסים: טעמא דניתק הא לא ניתק לא, אלא כוונת הגמרא ללמוד מ"הוא", שאם לא שחטו בפירוש לשם עולה אינו כשר, וכך הוא נלמד

שני בני יונה שהאחד לחטאת והאחד לעולה נקראים "קן" [שבתורה, כגון מצורע עני] — (8)

שהפרישו מעות לקניהם, וכגון שאמר כז-א המצורע "הרי אלו לצרעתי", ושוב העשיר וצריך להביא בהמות לחטאת ועולה; אם רצה להביא בהן [בכולן] חטאת בהמה — יביא; רצה להביא בכולן עולת בהמה — יביא. (1)

שמעות סתומים — המעורב בהם דמי חטאת — יפלו לנדבה:

כיון שאמר רבי יוחנן "הלכה היא בנזיר", הרי משמע שרק בנזיר נאמרה הלכה זו, ולפיכך מקשינן: ותו ליבא, וכי אין עוד מעות סתומים שיפלו לנדבה מלבד בנזיר!?

והתניא: ושאר חייבי קנין [שתי תורים או

לשון הרא"ש.

8. מצורע עני מביא לטהרתו "קן" האחד לחטאת והאחד לעולה, וכבש לאשם, ואם עשיר הוא, הרי הוא מביא כבש לעולה וכבשה לחטאת, וכבש לאשם.

1. א. אבל אינו יכול להביא את כל הציבור השני לעולה או לשלמים; ואינו דומה למי שאמר "מעות אלו לנזירותי" שיכול לעשות כן, כי "לנזירותי" משתמע אפילו למקצת נזירותי [וכמו שכתבו התוספות בעמוד א בד"ה ולאפוקי בתירוץ ראשון], אבל "לשאר נזירותי" משמע כל מה שנשאר, כן נראה בכוונת התוספות.

ב. כתבו התוספות: ואין לו תקנה עד שיביא שתי בהמות ומחלל המעות עליהם, ואומר: בכל מקום שיש בהם דמי עולה יהיו מחוללים על בהמה זו, ודמי שלמים בכל מקום יהיו מחוללים על בהמה זו, וראה גם לעיל בעמוד א בתוספות ד"ה ולאפוקי, ובמה שנתבאר בהערה שם.

ג. כתב ב"קרבן אורה" ד"ה ואין, על דברי התוספות שבאות ב': "כיון דמיירי הכא במת היכי שייך ביה פדיון, וכדנתיא לעיל בברייתא [בעמוד א] דמי שהיה מחוייב וכו' מת והיו לו מעות סתומים ילכו כולן לים המלח ואין להם תקנה בפדיון".

ותמורת חטאת מתים, ולמד מ"רק" את עיקר הדין שולד ותמורת חטאת ואשם אינם קרבים. וכך אמר לו רבי עקיבא: בשלמא לדידי שקבלתי מרבתי הלכה למשה מסיני שולד ותמורת חטאת ואשם אינם קרבים, ואם כן אין אני צריך לקרא ד"רק", ולומד אני מפסוק זה לעבור בעשה, אבל אתה שלא קבלת מרבתיך את ההלכה שהחטאת והאשם אינם קרבים, ואתה לומד דין זה מן הפסוק ד"רק", לזה אינך צריך מקרא זה כי יש לך ללמוד דין זה מ"אשם הוא" הכתוב באשם עצמו, ואין לך לומר שהפסוק בא לכדרב הונא כי יותר מסתבר לדורשו לומר שתמורת אשם אינה קריבה, מלומר שהוא בא לכדרב הונא.

ונמצא לפי ביאורם, שלפי האמת אין מחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא, ושניהם לומדים שעיקר הדין שולד ותמורת אשם אינם קרבים נלמד מהלכה למשה מסיני, ו"רק" בא ללמד שיש בזה איסור עשה, ו"אשם הוא" בא ללמד את דינו של רב הונא אמר רב.

ג. יש לתמוה: הרי רבי ישמעאל למד מן הכתוב הן על חטאת והן על אשם, ואיך אמר רבי עקיבא "אינו צריך" משום הכתוב שנאמר באשם, והרי עדיין לא ידענו מזה על חטאת! וראה מה שכתב בזה ב"ארוזי הלבנון" אות קח, ומה שנתבאר בהערה 4 לעיל בעמוד זה, וראה